

ADIEU GOD?

Tijs van den Brink

uitgeverij

Uitgave in samenwerking met:

© 2014 Uitgeverij Kok – Utrecht

www.kok.nl

Tekstbewerking: Arie Kok

Omslagontwerp: Lucas Reinds, Pankra

Boekverzorging: Garage BNO

ISBN 978 90 435 2259 5

ISBN e-book 978 90 435 2260 1

NUR 740

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Het is een raar project voor een evangelische omroep: uitgebreid in gesprek gaan met mensen die de kerk, en vaak ook het geloof, vaarwel hebben gezegd. En hen vrijuit alle motieven en argumenten laten toelichten die hen van de kerk en God hebben afgebracht. Waarom zou je dat doen? Is het niet veel bemoedigender en opbouwender voor zo'n omroep om met mensen te praten die God juist hebben gevonden? En leidt dit soort gesprekken er niet toe dat mensen die nog wel geloven ook afhaken?

Het zijn en blijven prangende vragen. Toch zijn er volgens mij goede redenen om gesprekken met kerkverlaters te voeren, uit te zenden en te boekstaven. In dit boek vind je er maar liefst twaalf, allemaal op televisie uitgezonden in het programma *Adieu God?* De schriftelijke weergave kan afwijken van de televisieversie, omdat de complete interviews als uitgangspunt zijn genomen, en niet de montages.

Welke goede redenen zijn er om dit soort gesprekken te voeren? Allereerst ben ik er zeer van overtuigd (geraakt) dat christenen veel kunnen leren van de verhalen van kerkverlaters. Wie dit boek leest kan niet om de conclusie heen dat medegelovigen voor veel kerkverlaters een argument waren om te vertrekken. Domme daden en opmerkingen van kerkleden, vaak op cruciale en gevoelige momenten, maakten dat kerkdeuren daarna jarenlang gesloten bleven. Ik ben van mening dat het als kerkganger leerzaam is die verhalen goed op je te laten inwerken en er conclusies aan te verbinden.

Daarnaast ben ik in de gesprekken oprecht geschrokken van de mate waarin de kerk en vertegenwoordigers van de kerk hebben geheerst over de levens van hun leden. Pastoors die aandrongen op gezinsuitbreiding, dominees en ouderlingen die op de avond voor een trouwdag nog even kwamen zeggen dat het huwelijk niet door zou moeten gaan, ouderlingen die via een gebed de kerkverlater op haar

nummer probeerden te zetten, het komt in dit boek allemaal voor. Ik hoop dat het meer iets van vroeger is dan van nu, maar ik vrees dat het nog steeds gebeurt. Die drang zit immers diep in ons allemaal.

Wat mij ook opvalt in de interviews is dat veel mensen de kerk en het geloof vaarwel zeggen omdat er dingen gebeuren in hun leven die ze niet kunnen rijmen met een goede God. 'Als God echt bestaat en goed is, zou mijn moeder niet zo jong zijn overleden.' Die emotie kan ik begrijpen. Als je denkt dat God je beschermt, valt dat soort dingen rauw op je dak. Maar wie heeft er verteld dat God op die manier beschermt? Immers, al eeuwen lang overlijden moeders, vaders en kinderen, gelovig en ongelovig, veel te vroeg. Heeft de kerk misschien de indruk gewekt dat dat lot gelovigen bespaard zou blijven? En doet ze dat misschien nog steeds? Of hebben de kerkgangers dat zichzelf wijsgemaakt? De gesprekken leerden mij dat bezinning op dat punt, zowel bij kerkgangers als kerkverlaters, bepaald geen kwaad kan.

Nog een ander effect dat de ontmoetingen op mij hadden. Ik ben zelf groot geworden met een vrij scherp oordeel over kerkverlaters. Dat was ongetwijfeld onderdeel van de tijd en cultuur waarin ik groot werd, en ik snap de achtergrond van dat oordeel ook heel goed. Maar ik ben er steeds meer van overtuigd geraakt dat het niet helpt. De kans dat het gesprek stopt waar het oordeel begint, is levensgroot.

Veel mensen vroegen mij of ik zelf niet ongelovig word van Adieu God? Een trouwe kijker, die zelf niet meer gelovig is, voorspelde me zelfs dat ik binnen vijf jaar mijn geloof kwijt zou zijn. Ik kan niet in de toekomst kijken, maar tot nu toe is dat niet het geval. Ik ben trouwens nog nooit jaloers bij een Adieu-God-gast weggereden. Velen ervaren het adieu ook als een verlies en sommigen lieten merken het oprecht fijn voor mij te vinden dat ik nog wel kan geloven.

Deze serie gesprekken heeft er dus voor gezorgd dat mijn oordeel over kerkverlaters is geslonken. Tegelijkertijd hoop ik dat het ook anders-

om werkt en de (voor)oordelen van kerkverlaters over kerkgangers tijdens het lezen ook afnemen. Openhartige gesprekken, met nieuwsgierigheid van twee kanten, die vind ik zeer de moeite waard.

Ik wil de geïnterviewden in dit boek heel hartelijk bedanken voor hun bereidwilligheid zich door mij te laten ondervragen. Het was voor mij spannend, maar voor hen natuurlijk ook. Heb je eindelijk de kerk (en vaak ook het geloof) achter je gelaten, komt er een chronische kerkganger van de EO langs om van jou te horen waar het mis is gegaan... Mijn afkomst en soms ongebreidelde nieuwsgierigheid bleken geen bezwaar. Vrijwel allemaal waren ze bereid het achterste van hun tong en het binnenste van hun hart te laten zien, en dat vind ik enorm waardevol.

Ook een welgemeend woord van dank aan de redactie: Esther Kaper, Ruben Altena, Klaas-Jan Baas en Anne Christine Girardot. Verder zouden de interviews zonder de creativiteit van eindredacteur Hans van der Linden minder leuk en goed geworden zijn, zonder zijn onvolprezen maar gemankeerde tomtom hadden we onze gasten zelfs nooit bereikt...

Arie Kok bewerkte de uitgetypte interviewteksten tot leesbare verhalen. Ik dacht aanvankelijk in mijn overmoed – als voormalig schrijvend journalist – dat er wel even bij te kunnen doen. Het bleek een enorme klus, die met verve is geklaard door Arie.

De doelstelling van *Adieu God?* is nieuw leven blazen in gesprekken die verstomd zijn, omdat er, nadat de kerk en vaak ook het geloof zijn verlaten, niets meer te zeggen lijkt. Ik hoop van harte dat dit boek en het programma eraan bijdragen dat kerkgangers en kerkverlaters, gelovigen en niet-meer-gelovigen elkaar weer iets te zeggen hebben.

Veel plezier bij het lezen.

Mei 2014,
Tijs van den Brink

1

‘God hoeft maar één
keer op Times Square
te gaan staan’

Filemon Wesselink (geb. 1979) is presentator
bij BNN.

Filemon, jij wordt gevraagd om nog een keer Try before you die te presenteren. Je moet met een stuntauto door de Alpen rijden en helaas, het gaat mis. Je rijdt van de Col du Galibier af, komt in een ravijn terecht, dood. Petrus blijkt toch te bestaan. Jij komt bij de hemelpoort en hij zegt: 'Ik wil even met je praten, Filemon.' Waar denk jij dat hij het over zal willen hebben?

Hij zal wel boos zijn omdat ik ooit de kerk verlaten heb. Dat is het enige eigenlijk, verder heb ik geen grote zonden begaan. Ik ben best een brave borst.

Sputten en slikken is minder erg dan het verlaten van de kerk?

Ja! Voor Petrus wel. Hij zal zeggen: 'Dat heb je heel open en eerlijk gedaan.' Hij heeft zelf wijn gedronken in de kerk; dat is ook drugs. Voor Sputten en slikken krijg ik een complimentje, denk ik.

Waar zou hij het over moeten hebben, wat jou betreft?

Ik zou hém weleens stevig aan de tand willen voelen. Als twijfelend jongetje van elf, twaalf heb ik heel vaak gevraagd: 'Laat je eens zien, als je er dan bent. Want jullie zijn zo machtig en hebben de wijsheid in pacht. Toon dat ergens, dan ben ik voorgoed verkocht.' Ik zou hem vragen waarom hij dat in vredesnaam niet gedaan heeft.

Wat vind jij zelf het ergste wat je gedaan hebt in je leven?

Serius, ik kan niks verzinnen. Ik heb weleens mensen gekwetst, per ongeluk of expres. Dat zijn kleine dingen, dat kan ik niet bestempen als een heel grote fout. Eerder als karaktertrekken die steeds terugkomen. Als ik recalcitrant ben, of als ik echt de pest aan iemand heb, dan kan ik mensen zó ontzettend kwaad maken. Een heel goede vriend heeft mij zelfs een keer letterlijk bij de keel gegrepen. Dat vind ik wel een slechte eigenschap van mezelf. Maar ik denk niet dat Petrus dat zo erg zal vinden.

Hoop jij dat er iets is na de dood?

Jazeker! Ik denk dat iedereen dat hoopt. Het lijkt me gek als je dat niet hoopt, toch? Een leven zonder toekomst is nog zinlozer dan het leven sowieso al is. Ik leef altijd ergens naartoe, de volgende stap in mijn leven. Als ik met mijn tv-programma klaar ben, leef ik naar een volgend programma toe. Op een gegeven moment is er dan geen volgende stap meer. Dat wordt dan wel een vervelende tijd.

Denk je dat er iets is?

Nee. Dus die laatste stap komt ooit. Daar ben ik mijn hele leven al bang voor. Ik stel het mezelf vaak voor dat ik op mijn sterfbed lig en dat ik dan in paniek raak, dat ik wil vasthouden aan het leven. Heel vaak zeggen mensen op dat moment: 'Het is wel goed geweest.' Ik heb zoveel levenslust, dat ik me dat niet kan voorstellen. Ook bij iets als zelfdoding kan ik mezelf niets voorstellen.

Toen je stopte met geloven heb je je een tijdje schuldig gevoeld.

Ik denk dat dat voor veel mensen geldt. Je voelt je alsof je eigenlijk nog gelooft, terwijl een deel van jou zegt: het kan niet. Alsof je een relatie uitmaakt, terwijl die persoon ook mede bepaalde hoe je naar dingen keek. Je moet dat dan helemaal loslaten. Het voelt bijna alsof je een stukje doodgaat vanbinnen. Dat is heel heftig.

Dat was dus geen kleine beslissing in je leven.

Het was niet echt een beslissing. Het is langzamerhand zo gebeurd.

Een relatie waarbij je uit elkaar groeide?

Soms voel ik me nog wel een beetje schuldig. Ik geloofde er echt in, al zat ik altijd te schelden dat ik naar die kerk moest. Ik vond het er vaak helemaal niet leuk. Heel veel mensen gingen niet naar de kerk, en ik wel. Op die leeftijd wil je niet raar gevonden worden. Maar het heeft ook veel mooie momenten gegeven.

Op welke momenten voel je je nu nog schuldig daarover?

Als ik terugdenk aan die tijd, aan de veiligheid en geborgenheid die het gaf. Het heeft mij ook veel gegeven. Dan kwamen we met Kerst thuis uit de nachtmis en had mijn moeder een kerststolletje gesmeerd. Dat was echt heel mooi. Het gaf een soort gelaagdheid aan het bestaan, het gaf inhoud. Die is er nu niet meer.

Je kunt nu nog naar de kerstmis...

Ik zou het zo doen. Ik ben er later ook nog weleens geweest. Het was wel anders, maar dat gevoel van geborgenheid was er wel gelijk weer.

Dus is het de moeite waard om het te doen?

Zeker. Mijn broertje heeft nog lang in de kerk piano gespeeld, daar ben ik nog wel naartoe geweest. Mensen keken naar me met een blik van: wat doet die nou hier? Dat vind ik dan ook wel weer leuk.

Hoe gelovig was het bij jullie thuis?

Ik vond het wel behoorlijk gelovig. Tot ons veertiende moesten wij verplicht naar de kerk.

Jouw vader was katholiek.

Ja. Achteraf betwijfel ik of hij echt gelovig was. Ik zou het hem nog eens moeten vragen, hoewel dit een onderwerp is dat ik meer met mijn moeder bespreek. Die was gereformeerd en ook echt gelovig. Ze was de aanjager voor de kerkgang en het geloof thuis.

Naar welke kerk ging je dan?

Naar de gereformeerde, met mijn moeder. En af en toe met mijn vader naar de katholieke, maar dat werd gearrangeerd door mijn moeder.

Was jij een gelovig jochie?

Ik was erg recalcitrant en gaf er erg op af. Maar ik was wel gelovig. Ik wilde bidden voordat ik ging slapen en voor het eten, omdat ik me anders schuldig voelde.

Wat bad je dan?

Ik zong meestal een liedje. En ik bad het Onzevader bij het eten.

Had je het gevoel dat je contact had met God?

Nee, dat heb ik nooit gehad, gek genoeg. Mijn woorden zijn nooit aangekomen.

Dat weet je niet, dat denk je.

Dat denk ik te weten. Het ging toch vooral om mijn eigen fantasie. Ik had altijd de vraag: waarom zie of hoor ik God dan niet, waarom zorgt Hij er niet voor dat ik Hem of Haar überhaupt voel?

Dacht je nooit: als ik gebeden heb ga ik rustiger slapen omdat ik weet dat God bij me is?

Het was meer het schuldgevoel: als ik het niet doe, zwaait er wat.

Sprak je erover met je ouders?

Er was bij ons weinig tijd om uitgebreid over het geloof te praten. We waren met zeven kinderen, het was allemaal vrij gejaagd. Mijn moeder was ook niet zo van het argumenteren.

Naar wat voor school ging je?

Naar de Vrije School.

Dat is toch voor wilde jongetjes?

Dat is een misverstand. Het was juist supergestructureerd, heel klassikaal, met veel aandacht voor creatieve vakken en geloofsvakken.

Wat zeiden ze daar dan?

Het was eigenlijk van origine een christelijke school, met een eigen kerk. Wat ik heel mooi vond aan die school is dat zij een breed palet aan geloven presenteerden en dat ook uitlegden. Dus we hebben het gehad over het boeddhisme, de islam, de Edda zelfs, de Griekse mythologie en het christendom. Dat vond ik superinteressant.

Als je thuis had moeten kiezen tussen de katholieke en de gereformeerde kerk, wat zou je gekozen hebben?

De gereformeerde kerk. Dat kwam door mijn moeder, zij stond er veel overtuigender in. Ik kon me ook goed in haar argumenten vinden. Ze vroeg zich af waarom katholieken zo aan Maria hingen, en waarom al dat uiterlijk vertoon er was. Het ging haar om het innerlijk, ik vond dat een schappelijk argument.

Ben je gedoopt?

Als baby. Oecumenisch gedoopt, door een dominee en een pastoor samen. Ik denk dat dat de eerste keer in Nederland was. Al mijn broers en zussen zijn op die manier gedoopt. De dienst was door mijn moeder in elkaar gezet. Dat vond ze mooi om te doen. De dominee en pastoor kwamen samen vergaderen. Die vonden dat volgens mij ook gezellig, ze kwamen bij ons nader tot elkaar.

Wanneer begon bij jou de twijfel?

Ik ben toen ik een jaar of zestien was bij een heel pretentieuze filosofieclubje gegaan. Toen kon ik al minder met het instituut kerk. Dat kwam ook door de oecumenische jeugddiensten, wat eigenlijk een heel sympathiek concept was. Alle geloven in één kerk, verstandelijk beperkten deden de collectes, en er was een drumstel in de kerk. Daar deden ze heel hysterisch over: wij hebben een drumstel in de kerk. Maar als een kerk hip wil doen, dan is het niet hip. Dan zijn ze hip aan het dóen; het is niet echt. Dat voelden we als jeugd naadloos aan.

Waar hadden jullie het over in het clubje?

Over Nietzsche, we lazen onder andere *Aldus sprak Zarathoestra*. Over dat geloof in God niet meer was dan een uitweg uit de ellende van armoede en verdrukking. Maar eigenlijk is Hij dood en kunnen de kerken sluiten, nu de noodzaak er niet meer is. Toen dacht ik: het zou ook allemaal verzonnen kunnen zijn. Ik vond het een heel logisch verhaal.

Toen viel bij jou het kwartje?

Het was meer een twee-euromunt. Ik vond het een heftige beslissing. Het duizelde me gewoon, dat je zo anders tegen de dingen aan kon kijken, dat het zo logisch was.

Een verdrietige beslissing ook. Of niet?

Het afscheid van mijn jeugd. Dat klinkt heel cliché en basaal, maar zo voelde het wel. Ik ging nu de harde wereld in. Zonder God. Ik ging van een veilige wereld naar een onveilige, van een soort sprookjeswereld naar de realiteit.

Was dat ook gebeurd als je wel was blijven geloven?

Minder, denk ik. Het is echt in één keer kaal, in één keer niks meer. Je moet alles opnieuw uitvinden, opnieuw bekijken, opnieuw berekenen. Op alles zit ineens een andere lens.

Was er nog een weg terug?

Nee. Ik zag het gewoon: het is niet waar. Dan kwam er een gelovige op tv en dacht ik: die man zit alleen in zijn eigen hoofd, er zit geen logica in. Ik had de onlogica van het geloof gezien.

Wat vond je dan precies zo onlogisch?

Later bleken dat de bekende atheïstische argumenten te zijn, terwijl ik dacht dat ik origineel was. Als er iets is, waarom toont zich dat dan nooit? Het zou een heel eenvoudige ingreep kunnen zijn. Stel je voor, ik ben God. Dat is een heftige uitspraak...! Maar stel je voor. En ik zie de hele wereld langzamerhand ongeloviger worden. Waarom zou ik dan niet even iets kleins laten zien zodat iedereen weer gelooft? Eén ding maar. Ik hoef maar één keer op Times Square te gaan staan als God, en de hele wereld gelooft weer.

Maar wat zou Hij dan moeten doen op Time Square?

Niks, gewoon: hier ben Ik.

Dan zeggen wij allemaal: 'Die is niet goed bij zijn hoofd!'

Hij is God en oneindig slim. Hij kan dat wel op een manier doen zodat iedereen Hem gelooft. Bijvoorbeeld in een keer de Eiffeltoren oppakken. Als Hij bestaat, kan Hij wel iets verzinnen om zich te bewijzen.

Waardoor iedereen weer in Hem gaat geloven.

Dan heb je natuurlijk ook het argument: als er zoveel lijden is op de wereld, waarom doe Je daar dan niks aan?

Heeft dat jou echt geraakt?

Dat heeft me heel erg verbaasd. De gifgasaanvallen in Syrië, wie het ook heeft gedaan, je kunt er wat aan doen.

Het zijn meestal de mensen die het elkaar aandoen.

Die mensen heeft hij zelf gemaakt, hij heeft ook invloed op ze. Als hij almachtig is en oneindig, dan kan hij daar ook wel voor zorgen.

Dan zou het geen mens meer zijn met een vrije wil, dan maakt Hij een marionet van hem.

Dan is er iets mis met die vrije wil.

Je kan ook verkeerd kiezen. Zo heet het: vrije wil.

We zijn ook genetisch, op een bepaalde manier geprogrammeerd. Onze wil is niet oneindig vrij, daar geloof ik helemaal niks van.

Dus de programmatuur is ook al niet goed afgesteld?

Hij had er wel voor kunnen zorgen dat altruïsme echt kan bestaan. Als Hij daarvoor had gezorgd, was dit allemaal niet gebeurd.

Jij kent geen echte altruïsten?

Nee.